

Tomka Ferenc

A laikusok szerepe az egyházban – a lelkipásztor szemével

Mi a küldetése egy világinak – mit tehet az egyház megújuló életéért, az evangelizáció érdekében... A kérdésnek könyvtári irodalma van. Most csak néhány alapvető szempontot kíséreljünk meg összefoglalni.

A kérdés újdonsága

A kor, amelyben a világiak szerepének kérdését felvetjük, történelmileg egyedülálló. Egyrészt a katolikus egyház – a II. Vatikáni zsinat óta – új szemmel néz a világiakra, a megkereszteltekre. Másrészt napjainkra az egyház és a világi keresztény lényegileg új körülmények közé került. Mindazok a körülmények, amelyek az elmúlt kor emberét körülvették, amelyek a hagyományos társadalomnak és közel kétezer év lelkipásztorkodásának is kereteit adták – a természetes lakóhelyi közösségek, a homogén társadalom –, szétestek. A közösség védelme nélkül maradt urbanizált embert a magány számos következménye sújtja, s telibe találja a média erkölcsi liberalizmusa, s annak a hagyományos értékeket képviselő emberiséggel és a kereszténységgel gyakran gyökeresen ellentétes felfogása.

Az egyháznak napjainkban, ebben az egészen új helyzetben kell keresnie a lelkipásztori utakat: új lelkipásztori alapelvekre, új evangelizációra van szüksége. S ennek megfelelően egészen új a laikusok szerepe és feladata is az egyházban s a világban.

A világiak lelkipásztori teendői

a) *Az utóbbi évek lelkipásztorkodás-tana* – azzal a kérdéssel kapcsolatban is, hogy mi a világiak helye az egyházban – sok olyan szempontot vetett fel, amelyek a világiak *konkrét lelkipásztori teendőire*, vagy éppen ezek akadályozottságára utaltak. Ilyen címszavak szerepeltek, mint: világiak társ-felelőssége, önállósága, együttműködés, részesedés, kollegiális-társas vezetés stb. E témák nem kevés kérdést, vitát, feszültséget váltottak ki.

A világi lelkipásztori munkatársak e témában elhangzott nyilatkozatai nem kis részben bizonytalanságról tanúskodnak. Úgy érzik, hogy maga a papság vagy egyházi vezetőség sem eléggé tudja-akarja végrehajtani mindazt, amit például a zsinat vagy az egyházi előírások a világiak feladatairól, jogairól, egyházban, lelkipásztorkodásban elfoglalt helyéről mondanak.

b) *A problémák léteznek.* Mégis bizonyára egy alapvető felismerés hiányzik belőlük. Éppen az, amit a zsinat óta az egyház a világiakról mond: Igaz, hogy a világiaknak a lelkipásztori munkában (és általában a keresztény életben) az adott egyházi előjárókkal szeretetben és egységben kell együttműködniük. De a világiak alapvető keresztény és apostoli küldetése nem egyházi megbízatástól függ. Ez a keresztiség és a bérmálás által az ő sajátjuk.

Világi lelkiségi mozgalmak

Yves Congar írja: Az egyház történelmének nagy megújulásai jelentős részben nem a hierarchiától, az egyházi vezetés útmutatásaiból fakadtak. Hanem szent emberek által indított szent mozgalmakból. Gondoljunk Ferencre, Domonkosra, Ignácra, majd Avilai Terézre... Korunkra különösen jellemző, hogy ezeket a mozgalmakat nagy arányban világiak indították. Ezek az emberek, csoportok, mozgalmak teljes *egységet* építettek koruk egyházi vezetőivel – a szeretetben. S közben (a kegyelem hívásának megfelelően) *élték* a maguk – bizonyos értelemben forradalmian új és újító – Istennek adott életformáját. S közösségük kisugárzása lassan áthatotta és *megújította a korabeli egyházat*, s annak néha megmerevedett struktúráit is.

Legismertebb példa Szent Ferenc mozgalma és korunk világiak által alapított megújulási-lelkiségi mozgalmi.

A legfontosabb válasz

a) Az utóbbi évtizedek lelkipásztorkodás-tana (feladatából következően) nagy arányban a jelen egyházban és társadalomban lehetséges lelkipásztori *teendőket* kereste – a világiakra vonatkozóan is. Útkeresése – miközben sok gyümölcsöt hozott – számos feszültség forrása is lett. Ma a világ és az egyház helyzete arra hív – amire a pápa is –, hogy térjünk vissza minden cselekvés alapjához.

Agere sequitur esse, állítja a közismert skolasztikus tétel: *a cselekvés a létből fakad* (annak következménye). Az egyház minden tevékenységének alapja és gyökere Jézussal, a Szentháromsággal egyesült volta. S amint ez áll az egész egyházra, érvényes minden kis csoportra, sőt minden egyes papi vagy világi lelkipásztorra, minden keresztényre.

Az egyház „szentsége”

Az egyházat a zsinat „szentségnek” nevezte: amely Isten jelenlétét *hordozza* magában, és egyúttal Isten jelenlétének (és az egész emberi nem egységének) *jele* a világban (LG 1). E szemléletből fakadóan beszélünk minden kisebb közösség (család, plébánia, kisebb csoport) szentségi jellegéről: mert mindazok, akik valóban Isten szeretetében jönnek össze, azok között megjelenhet Jézus – a maga végtelen isteni erejével (Mt 18,20), s egyben Isten szeretetének, a Szentháromságnak kegyelmi jeleivé válhatnak... „Legyenek egy, amint Te Atyám bennem, és én Tebened... S ebből ismerje meg a világ, hogy Te küldtél engem” (Jn 17,21k).

b) A lelkipásztori teológiának az elmúlt negyven év alatt *egyre inkább központi felismerésévé lett, hogy a pasztoráció minden szintjén az élő közösség tudja megoldani a problémákat.*

Communio-ekkléziológia

Az egyház a II. Vatikáni zsinat óta tanítja (párhuzamban e kor szociológiájával!), hogy az egyház és a lelkipásztorkodás megújulásának feltétele és távlata a keresztény közösség – krisztusi értelemben való – életre keltése. A zsinaton már a „communio” (közösség) fogalma volt – a számítógépek adatai szerint is – a legtöbbször használt zsinati fogalom. A II. Vatikáni zsinat óta nincs jelentős lelkipásztori dokumentum, amely ezt a kérdést alá ne húzná:

– *Az egyház lényege* szerint közösség – a Szentháromság képére teremtve – mondja a zsinat, a *Lumen gentium* és számos dokumentum. Csak akkor tölti be küldetését kisebb egységeiben is, ha élő és Istent jelző-megjelenítő közösség.

– Az élő közösségek képesek elsődlegesen arra, hogy evangelizáljanak, hogy *megszólítsák a kívülállókat*, s befogadják őket – írja az EN 21, CL 19–23, KÁD 69, OICA stb.

– *A plébánia* és plébániai közösségek hivatása is ez (s ezért minden világi felelős a maga területén), hogy élő és befogadó, családot alkotó és Isten szeretetét megjelenítő csoportok legyenek (CL 64, 32, 34–36, 61–62).

– *A katekézis „hiábavaló”*, mondja a CT, ha a hitoktatott gyermekeket nem fogadja be egy közösség – saját korosztályában is, valamint a náluk nagyobbak korosztályában is (CT 24).

– *A felnőttek katekézise* – amelyet az egyház a katekézis legfontosabb formájának tart – csak akkor gyümölcsöző, ha közösséget hoz létre, s az fogadja be a felnőttet (CT 43, ÁKD 76, KÁD 59,86). Jegyesek, házások hasonlóan csak közösségben találhatnak otthonra (PO 6, FC 24, KÁD 264).

– Hasonlóan hiábavalóak a *szentségekre való felkészítések*, ha a szentségekre készülőt, a katekumént nem fogadja be egy közösség, egy csoport. (Látjuk, hogy tűnnek el plébániáinkról a szentséget felvevők... A nemzetközi felmérések eredménye hasonlóan egyértelmű: csak ott maradnak meg a szentségekhez járultak vagy katekumenek, ahol egy közösséghez tudnak kapcsolódni.) (OICA, CT 24, 43, KÁD 69).

Az élő közösség tehát az új evangelizáció feltétele. Évek óta világszerte és Magyarországon, konferenciáknak és tanulmányoknak egyre inkább központi kérdésévé válik, *hogyan jön létre ez a sokat emlegetett közösség*.

„Az új évezred kezdetén”

c) A Szentatyának van egy gyakran idézett levele, a *Novo Millenio Ineunte*, amely a harmadik évezred kereszténységét érő kihívásokról szól, illetve arról: vajon melyek azok az alapelvek, amelyekre a harmadik évezred megváltozott társadalmában a keresztény élet és az új evangelizáció felépülhet. Olyan alapelveket sorol fel, amelyek először tűnhetnek egyszerűnek és csupán spirituálisnak, de a legszakszerűbb lelkipásztor-teológiai kutatás is ugyanerre az eredményre jut. S ezek az alapelvek irányt mutatnak Isten egész népének, sajátosan a világiaknak.

A megújulás három alapelve

Az egyház és a lelkipásztorkodás megújulásának – a harmadik évezred küszöbén – a pápa levele szerint három alapelve van:

1. Tegyük első feladatunkká – a Krisztusnak átadott, vele egyesülő életre – az *életszentségre* való törekvést, s az erre való nevelést. Az életszentség útja az Evangéliumban és a mai egyház szemléletében természetesen felelősséget is jelent: Krisztus szellemében, s vele egyesülve – a felebarátért, az emberiségért, a világért.

2. Az életszentség eszközeként kapjon új és első helyet az egyházban, a plébániákon és minden egyházi közösségben az *elmélyült imára nevelés*. Hiszen az Istennel való egyesülésnek és az embertársi szeretetnek pótolhatatlan forrása: a benső csend és az Istenkapcsolat.

3. Az egyház és *minden egyházi közösség* lényegileg a Három-Egy (közösség!) Istennek, a Szentháromságnak tükörzi. S az egyház és az új evangelizáció alapfeltétele, hogy egyházi közösségeink ennek megfelelően újuljanak meg: azaz, hogy ne csak emberi csoportosulások legyenek, hanem olyan közösségek, amelyek a testvéri szeretetben egyek, s így a Szentháromság *szentségei* a világban, azaz Isten *jelei* (arról fognak megismerni titeket...) és Isten *kegyelmi valóságai* (mert megjelenik bennük Jézus).

Az életszentségre való törekvés

S a kérdésre tehát, *hogyan jön létre a krisztusi, szentségi közösség* (akár két-három világi által alkotott kiscsoportban), II. János Pál egy egyszerű és mégis új választ ad. Először is aláhúzza az idézett elvet: „agere sequitur esse”. Az egyháznak, a világiaknak, a közösségeknek minden cselekvést megelőzően először Jézussá, Szentháromság-képűvé, élő egyházzá kell válniuk (NMI 42–43). Ezért minden új evangelizáció feltétele az életszentségre, a Jézussal egyesülő életre való törekvés (és ennek feltétele a mély imaélet).

Ami a közösség létrejöttét illeti, a pápa itt is valami nagyon egyszerűt és mégis nagyon újat mond. Már az egyházatyák kijelentették: ha néhány keresztény ember összejön valamilyen önmagában szent céllal – egy plébánián, családban, szerzetesrendben, szemináriumban, munkacsoportban, kiscsoportban –, még nem biztos, hogy ez élő és

evangelizáló közösség lesz. Aki bármilyen közösségben él, az jól tudja, hogy ez igaz. Már az egyházatyák hangsúlyozták, hogy Jézus akkor lesz jelen egy közösségben (Mt 18,20 szellemében), ha a jelenlevők úgy próbálják szeretni egymást, ahogy Jézus szeretett minket (vö. Jn 15,12).

Közösségi lelkiség

A pápa ugyanezt mondja: Minden egyéb lelkipásztori tervet, elképzelést megelőzően létre kell hozni, „elő kell mozdítani a közösség lelkiségét”, amelynek alapja egy radikálisan új elkötelezettség arra, hogy minden félreértés és emberi ellenérv ellenére Jézus szeretetével próbáljuk szeretni egymást, s egy radikálisan új hit abban, hogy a kölcsönös szeretet által Isten megjelenhet köztünk (NMI 42–43). „A közösségi lelkiség mindenekelőtt a szívnek a Szentháromság misztériumára irányuló tekintetét jelenti, aki bennünk lakik, s akinek fényét észre kell vennünk a mellettünk álló testvérek arcán...” Azt jelenti, hogy „figyelmesekek vagyunk hittestvérünk iránt..., hogy részt veszünk örömeiben, szenvedéseiben, megsejtjük vágyait, gondoskodunk szükségleteiről..., úgy fogadjuk be őt, úgy értékeljük, mint Isten ajándékát, mint nekem szóló ajándékot...” (NMI 43).

Ez az egyház, a lelkipásztori megújulás központi kérdése, mondja a pápa, mondja ma a lelkipásztori teológia is, és a maga nyelvére lefordítva a szociológia is. „Ne áltassuk magunkat – mondja II János Pál –, *e nélkül a lelki haladás nélkül vajmi keveset érnek a közösség, a lelkipásztorkodás külső eszközei. Lélektelen eszközökké, szerkezetekké válnak*”(NMI 43).

A laikus közösségek mint a megújulás eszközei

Az egyház megújulásának eszközei minden korban kisebb-nagyobb – radikális evangéliumi életet élő – keresztény közösségek voltak. Ma is. Az amerikai bázisközösségektől kezdve a világ különböző megújulási mozgalmáig vagy egyéb közösségéig. E közösségek nem tömegekkel kezdődtek, hanem egy-két-három ember evangéliumi hitéből, szeretetéből születtek. Megragadhat bennünket a katolikus karizmatikus mozgalom indulása – amelyet néhány mélyen hívő és imádkozó egyetemista indított 1967-ben, s így vált világmozgalommá. A Fokoláre világmozgalma hasonlóan egy kis csoport húsz év körüli lánnyal indult az ötvenes években. Megragadhatnak bennünket hazai tapasztalataink is. Hiszen nálunk is működik számos kisebb-nagyobb közösség – világiakkal: mint a Schönstatt, a Házas Hétvége, a karizmatikus mozgalmak, a Regnum, a Bárka vagy Fokoláre stb. Nem feledhetjük el az elkötelezett világiak ima-, karitás-, harmadrendi- vagy egyéb csoportjait, vagy azokat a világi lelkipásztori vagy plébániai munkatársakat, hitoktatókat és mindenféle keresztényeket sem, akik hasonló felelősséggel építik az egyházat, illetve annak egy-egy kisebb közösségét ott, ahol vannak, és Isten jelenlétét élik meg, s ezt sugározzák környezetükre. Nem várnak passzívan felsőbb utasításra. Figyelnek természetesen az egyház útmutatásaira — de épp ezek alapján is elkezdik tenni azt, amit ők tenni tudnak.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy az egyház megújulásának útja – a Szentatya levele szerint és a történelem és jelen tapasztalata szerint is – a benső egyéni és közösségi megújulás. Olyan út ez, amelyre minden kereszténynek és *minden világinak* egyedül is rá kell lépnie. Korunk sok laikusa tűzoszlopa már ennek a megújulásnak. Ez biztathat minden keresztényt, minden laikust.